Oğuz TÜRKYILMAZ
Makina Mühendisleri Odası
Enerji Komisyonu Başkanı

AB fonlu proje ile dağıtık üretim tesislerinin sisteme bağlantısı üzerinde çalışılıyor

Mini santrallar tartışılıyor

2006 yılı itibarıyla Türkiye'nin kurulu gücünün yalnızca yüzde 8.9'luk bölümü dağıtık üretim kapsamında yer alıyor. Dağıtık üretim tesisleri kapsamında Türkiye kurulu gücünün yüzde 4'ünü doğalgaz, yüzde 2.2'sini fueloil, yüzde 0.9'unu da kömür kaynaklı üretim tesisleri oluşturuyor.

Yatırım açığı nedeniyle elektrik alanında karşı karşıya kalınan karanlıkta kalma tehlikesine karşı Hükümet en küçük miktardaki enerji üretimlerine bile yeni teşvikler getirmeye çalışırken, küçük ölçekli üretim tesislerinin sistemin güvenliği açısından sakıncalarının giderilmesi de ayrı bir başlık olarak gündeme oturdu. Özellikle rüzgar santralları, küçük hidroelektrik santralları, otoprodüktörler gibi üretimleri düşük olmakla birlikte bölge ihtiyacını karşılamak üzere planlanmış; enterkonnekte sisteme doğrudan elektrik vermesi öngörülmemiş; iletim sistemine değil dağıtım sistemine bağlı olan üretim tesislerinin sistem açısından güvenli ve etkin kullanımının yolları aranıyor.

Sayıca çok olabilmekle birlikte küçük ölçekli ve yurt genelinde dağınık olan ya da olması planlanan üretim tesislerine **"dağıtık üretim tesisi"** deniliyor. TEDAŞ Genel Müdürlüğü'nde Avrupa Birliği (AB) çerçevesinde yürütülen Aday Ülkelerin Dağıtım Şebekelerini Modernleştirme Teşvikleri Projesi (DINEMO) kapsamında geçen ay sınırlı sayıda temsilcinin katılımıyla Dağıtık Üretim Çalıştayı düzenlendi.

Dağıtık üretimde doğalgaz ağırlığı

Proje kapsamında danışmanlık hizmeti satın alınan IBS Araştırma ve Danışmanlık şirketi tarafından yapılan sunumda, dağıtık üretimin **"iletim yatırımı gerektirmemesi, ünitelerin küçük güçte olması nedeniyle arz büyümesine paralel olarak kademeli bir şekilde sisteme eklenebilmeleri ve özellikle yenilenebilir enerji kaynaklarını kullanması"** gibi üstünlüklerine yer verildi. Yenilenebilir enerji kaynaklarından daha fazla yararlanabilmek için önemli olarak görülen dağıtık üretim sistemi içerisinde Türkiye'de büyük ölçüde doğalgaz ve fueloil yakıtlı santralların yer alması dikkat çekti. Sunuma göre, 2006 yılı itibarıyla Türkiye'nin kurulu gücünün yalnızca yüzde 8.9'luk bölümü dağıtık üretim kapsamında yer alıyor. Dağıtık üretim tesisleri kapsamında Türkiye kurulu gücünün yüzde 4'ünü doğalgaz, yüzde 2.2'sini fueloil, yüzde 0.9'unu da kömür kaynaklı üretim tesisleri oluşturuyor. Türkiye kurulu gücü içinde dağıtık üretim kapsamında yer alan nehir tipi üretim tesislerinin yüzde 1.5, bioenerji, jeotermal ve rüzgarın yüzde 0.1'er paya sahip olabildikleri görülüyor.

Sunumda, dağıtık üretimdeki küçük ünitelerin işletme bedelinin büyük ünitelere göre fazla olması, dağıtık üretimin işletme ve yönetimlerinin daha karmaşık olması, teknolojilerinin yeni ve kanıtlanmamış olması gibi sakıncalarına da yer verildi. Ancak IBS, iletim sistemiyle ilgili maliyetler de eklendiğinde, dağıtık üretim ile merkezi üretim tesisleri arasında bedel farkının kalmayacağını savunarak, Türkiye'de dağıtık üretim için destek ve teşvik verilmesini gündeme getirdi.

İzinlerin 3'te 1'i yatırıma döndü

TEDAŞ adına yapılan sunumda, son 5 yılda dağıtım sistemine bağlanmaları için yaklaşık 9 bin megavatlık dağıtık üretim tesisine uygun görüş verildiği, ancak halen işletmede yaklaşık 2 bin 885 megavat kurulu güç bulunduğu kaydedildi. Dağıtık üretim tesislerine, **"bağlanacağı dağıtım hattında gerilim düşümü, güç kaybı, arıza olasılığı gibi konularda teknik kapasite açısından sorun olmaması durumunda can ve mal dahil işletme güvenliği için gerekli tedbirlerin alınması"** koşuluyla olumlu görüş verildiği anlatıldı.

Özel sektör sanayiciye değil kamuya satıyor

Elektrik Üreticileri Derneği adına yapılan sunum ise, elektrik piyasasındaki çöküşü ortaya koydu. 2007 yılı itibariyle 5 yıllık süreye bakıldığında yıllık talep artışının yüzde 8-9 olduğu, bunun da yıllık 3 bin-3 bin 500 megavat kurulu güce karşılık geldiği, son 2 yılda yatırım kararı alınıp işletmeye alınan tesislerin toplam kurulu gücünün ise 1000 megavatta kaldığı kaydedildi. Maliyet artışları ve elektrik fiyat politikası eleştirilen sunumda, kamu şirketleri maliyetleri paylaşarak bastırmaları nedeniyle suçlanırken, **"2008 yılı başında yapılan zamlar dahi, gerçek maliyetleri karşılamamaktadır"** denildi.

2006 yılında işletmelerin iflas noktasına geldiği ileri sürülen sunumda, **"Özel sektörün üretim yapamaz noktaya gelmesi sonrasında 1 Temmuz 2006 günü 13 ilde kesinti olmuştur"** denilerek, kesintinin özel sektörün sisteme elektrik vermemesinden kaynaklandığı üstü kapalı olarak kabul edildi. Dengeleme ve Uzlaştırma Yönetmeliği (DUY) denilen kamuoyunda **"karaborsa"** olarak nitelendirilen sistemin nakdi olarak uygulanmaya başlanmasıyla özel sektörün kapatma kararı aldığı elektrik üretim tesislerini tekrar devreye almaya başladığı kaydedildi. Bu gelişmeler sonucunda ikili anlaşmaların neredeyse tümünün feshedildiği, özel sektörün üretimlerini DUY piyasası içinde yapar hale geldiği açıklanan sunumda, EPDK'ye yönelik olarak **"nitelikli personel çalıştırılmaması, tarifeleri onaylayan noter konumuna gelmesi"** gibi sert eleştiriler yöneltildi.

Enerji alanında gelinen noktanın eleştirildiği sunumda, yine serbest piyasa ısrarıyla **"maliyetlere dayalı piyasa fiyatı oluşturulması, üretim ve dağıtım özelleştirmelerinin yapılması, DUY sistemini işleten Piyasa Mali Uzlaştırma Merkezi'nin özerk hale getirilmesi"** istendi.

Çalıştayda, DINEMO projesi kapsamında maliyetler açısından dağıtık üretime karşı merkezi üretimin ekonomik yönleri tartışıldı. Türkiye'nin yenilenebilir enerji kaynaklarından daha etkin yararlanabilmesi için dağıtık üretim önemli görülmekle birlikte karşı karşıya bulunan elektrik açığı bütüncül ciddi yatırımları gerekli kılmaktadır.
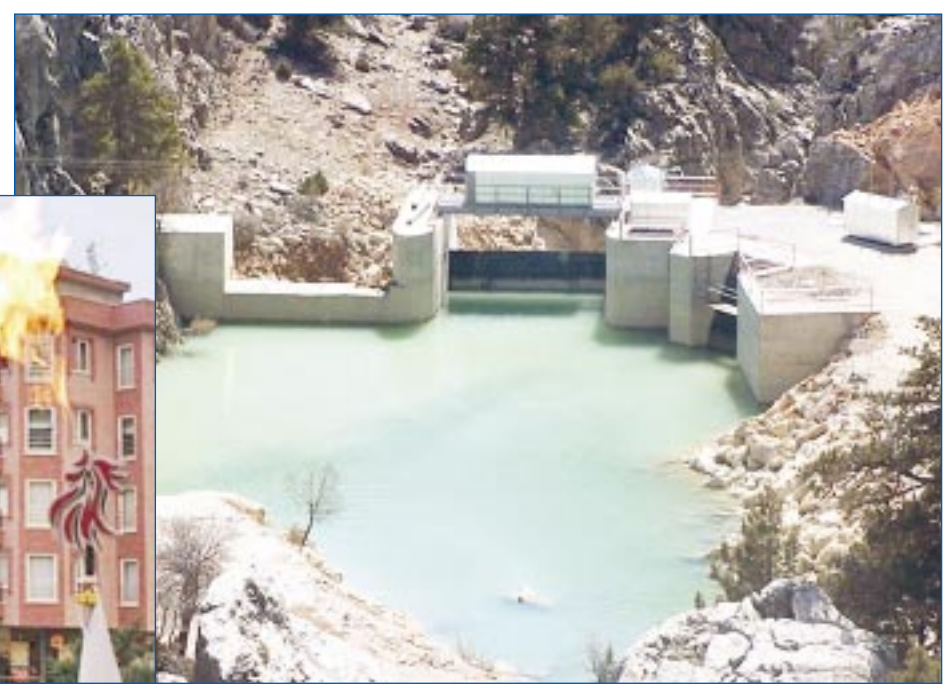
AB fonları kullanılarak yürütülen bir proje kapsamında uluslararası bir danışmanlık firmasının çalışmaları sonucunda hazırlanacak rapordaki önerilerin Türkiye'ye serbestleşme politikaları kapsamında tavsiye olarak gelmesi şaşırtıcı olmayacaktır. Ancak yapılan çalışma kendi içinde de önemli bir çelişki taşımaktadır. Öncelikle ülke geneli için çalışma yapılmış olup, TEDAŞ'ın 20 dağıtım bölgesine bölünmesi ve Türkiye genelinde 21 dağıtım şirketinin ayrı ayrı faaliyet göstereceğine yönelik **"özelleştirme stratejisi"** dikkate alınmamıştır. Bu durum dağıtık üretim kapsamında özel sektörün yapacağı yatırımlar nedeniyle sistemde oluşacak ek maliyetin kamu üzerinden karşılanacağına işaret etmektedir. Ayrıca bölgelerin coğrafi yapıları, iklimsel özellikleri, doğal çevre faktörleri, sosyo-ekonomik farklılıklarının da, bu tür bir çalışmada dikkate alınması gerektiği açıktır. Bazı bölgelerde doğalgaz ağırlıklı üretime yer verilirken bazı bölgelerde kömür, rüzgar ve su enerjisine veya bunlardan birkaçına dayalı üretime yer verilecektir. Bu üretimlerin de yıllık, mevsimlik veya anlık özellikleri göz önüne alınarak tedarik sürekliliğini sağlayacak yedek kapasite ile birlikte iletim ve dağıtım şebekesine yapılacak yatırımların irdelenmesi, sistem güvenliği açısından zorunluluktur. ■